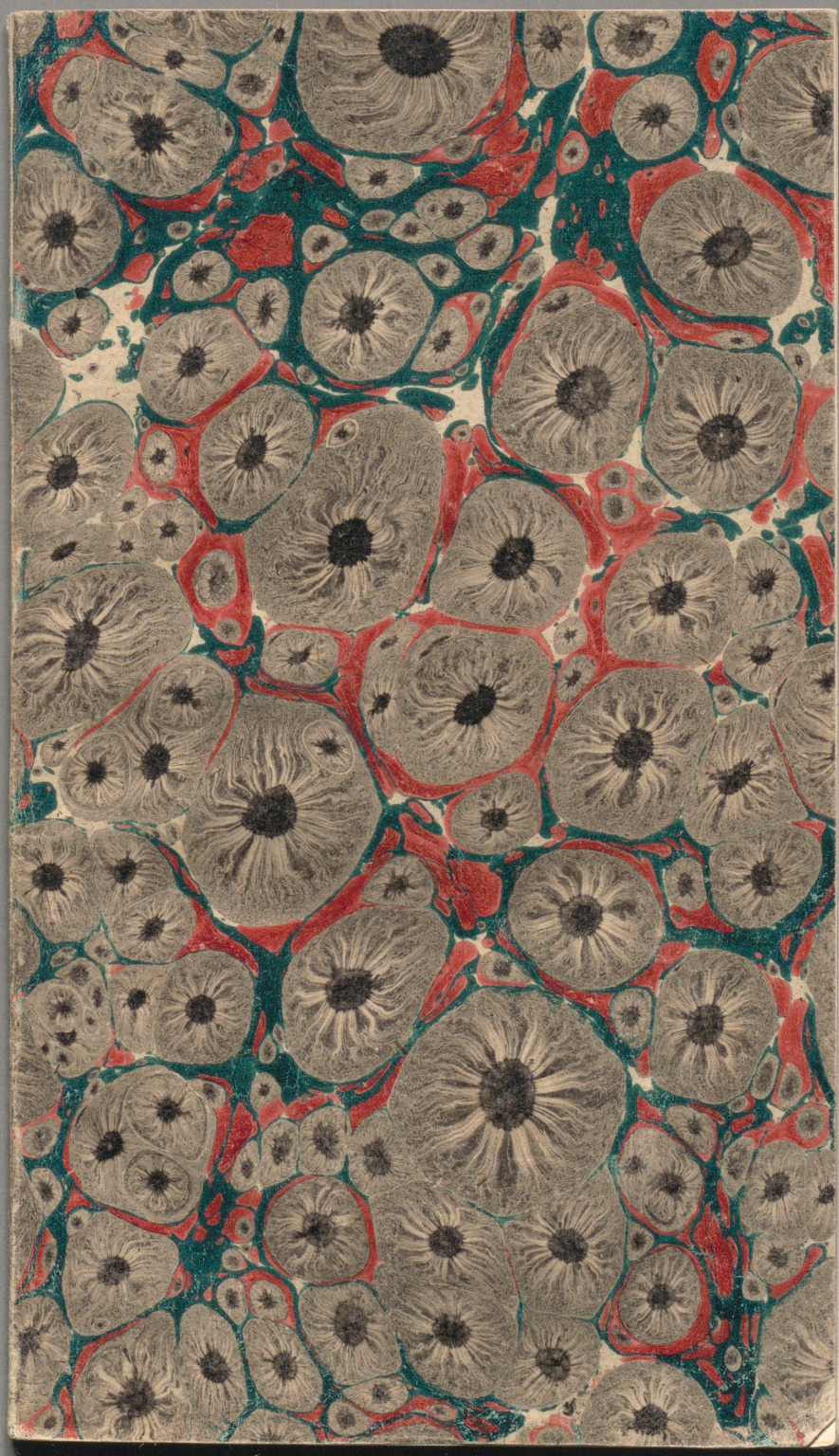

Utlåtande öfver märkvärdigare
jordfynd, som blifvit Kongl. Maj:t
och kronan...

Hildebrand, Bror Emil,

5 B Br.

Inkeel
Roud
(22)

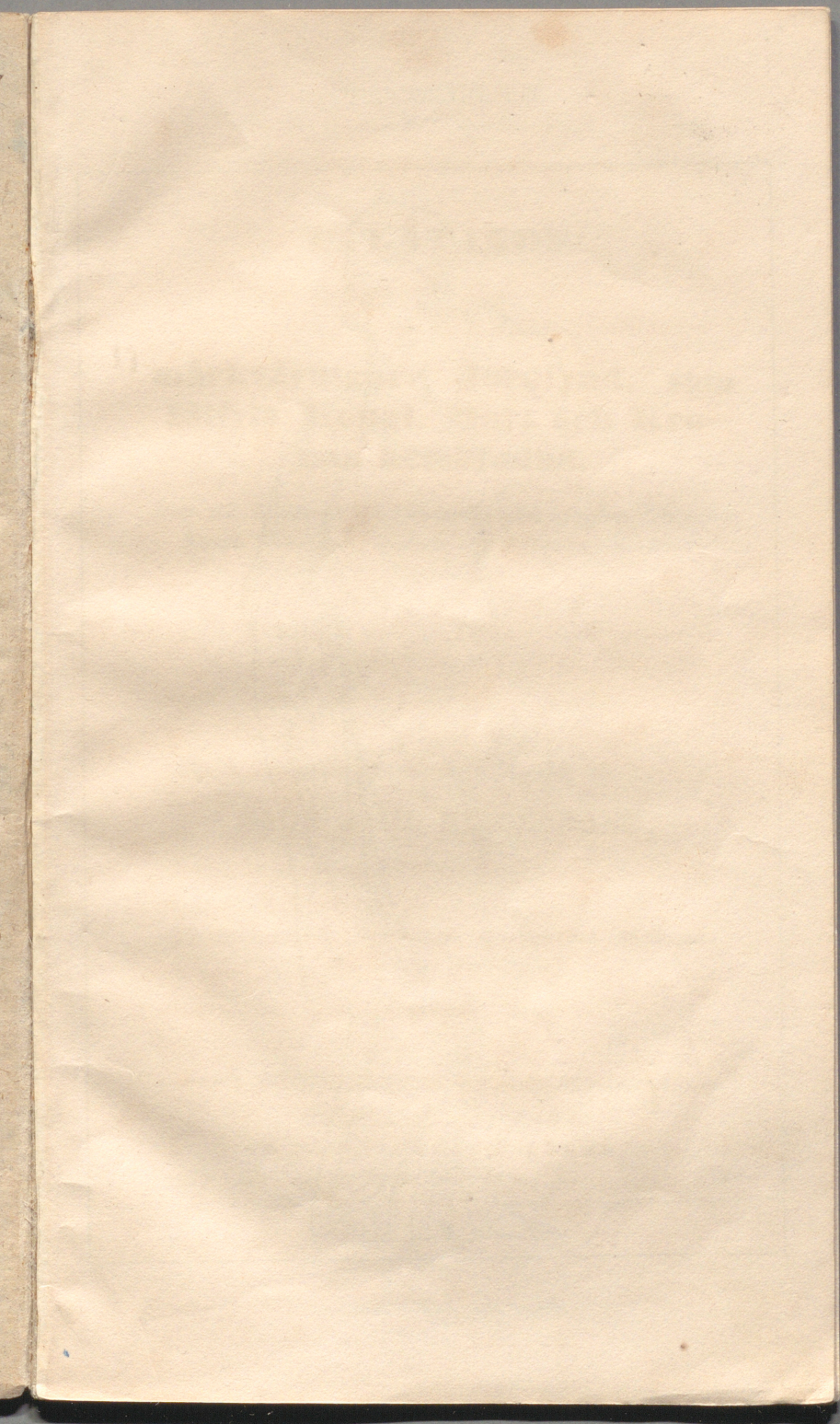
E. A

G. E. Klemming

Kungl. biblioteket

0 0000 000105683

BRONZSTATY

benen på Öland.

Något över halva storleken!

UTLÅTANDE

ÖFVER

märkvärdigare Jordfynd, som blifvit Kongl. Maj:t och Kro- nan hembjudna.

*Dels till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifna, dels inför
Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets-Akademien
upplästa*

BROR EMIL HILDEBRAND,

Riks-Antigvarie.

*(Astryck ur K. Witterhets, Historie och Antiquitets
Akademiens Handlingar).*

STOCKHOLM, 1842.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

UTLÅTANDE

ÖFVER

märkvärdigaste Jordfynd, som
blifvit Kongl. Maj:st och Kro-
nas hembygdna.

Det till Kongl. Maj:st i underbörighet öfifna, dels inför
Kongl. Vetenskaps, Historis och Antiquitets-Akademien
upplästna

1.

Utlåtande öfver ett fynd, anträffadt år
1835 af Bonden Nils Jansson i Sa-
lum i Thorsåkers socken och Ånger-
manland uti en ättehög af 7 à 8
alnars diameter, belägen några tu-
sende alnar från stranden af Ånger-
manelfven, hvilket fynd Kontrakt-
Prosten Genberg inlemnadt till Bi-
skopen, Dr F. M. Franzén, som in-
sändt detsamma till Akademien.
Uppläst i Akademiens sammankomst
den 16 Augusti 1837.

Det fynd, Herr Biskopen Dr Franzén till Kongl.
Samlingarne inlemnadt, består af följande fornsaker:

1:o En Spännbuckla af bronz, nemligen: a) den undre skållan, ofvanpå slät, förgylld, med 9 små runda hål för nitnaglar, hvarmed b) den öfra täckskållan varit fästad. Denna, äfvenledes af bronz, är af genombrutet arbete med graverade slingersirater, förrådande någon aflägsen likhet med drak- och fogelfigurer. Äfven denna skålla bär spår af förgyllning samt tillika af silfverbeläggning. Längs de fördjupade ränder, som på nio ställen sammanlöpa och bilda rutformiga figurer, ligger en, blott på några ställen bibehållen, fläta af silfvertråd. Af de 9 knoppar, som prydt öfra ytan, finnes ingen kvar. Smycket skiljer sig från de vanliga, dels genom en större lyx, dels derigenom att täckskållan sluter sig omedelbart till sjelfva brädden af den undra *).

*) Smycken af likartad beskaffenhet, ehuru till siraternas skiljaktiga, finnas aftecknade i Prof. N. H. Sjöborgs *Samlingar för Nordens Fornälskare*, 2 Tomen, Pl. 6, fig. 18; Pl. 7, figg. 20—22, 24; Pl. 8, fig. 29; Pl. 14, fig. 47, 51; Pl. 15, figg. 52—54. Förklaringen af Prof. Sjöborg, som (l. c. 2 Tomen, p. 123) anser dessa fornsaker hafva varit grafurnor, är fullkomligt oriktig. Man finner i dem alltid spår af en spänntorn, medelst hvilken de varit fästade vid kläderna, sannolikt på bröstet. Dessa smycken förekomma talrikt i Sverige (Kongl. Antiquitets Archivet i Stockholm har omkring 60 sådana) sparsamt i Danmark, men träffas knapt i någon af Tysklands samlingar. De tyckas således uteslutande tillhöra Norden. Uti ett par af de, som i Stockholms Archiv förvaras, ser man tydliga spår intryckta af något groft tyg, hvarmed de invändigt varit fodrade.

- 2:o Ett annat aflångt, flikigt Spännsmycke af bronz, med hake och ledgång för thornen. En knoppformig sirat, som sutit öfver midten, medföljer lös *).
- 3:o En liten Ring af bronz, bestående af en rund ten, på 3:ne ställen prydd med tolfkantiga, punkterade tärningar.
- 4:o Pärlor: 12 runda af hvitt glas, en aflång, 8-kantig; en af dylik form, men af karneol; en liten af rödt glas; en af grönt dito, med insmälta gula och röda figurer; en 12-kantig af blått dito; 3 runda af ben, betydligt förvittrade; en aflång, något böjd, grön glasbit, ihålig på längden, så att den kunnat uppträdas på pärlbandet, simpelt arbetad, tyckes vara ett fragment utaf öfre randen på en glasurna.
- 5:o En liten Ring af silfvertråd, med tvärgående strier och ändarne hopknutna; på densamma hänger en af de förut upptagna hvita glaspärlorna.
- 6:o 2:ne Mynt, s. k. Solidi, slagna under Romerska Kejsaren Ludvig den Fromme, båda lika: Adv. HLVDOVVICVS IMP. Ett litet kors med en punkt i hvarje vinkel. Rev. XPISTIANA RELIGIO. En kyrkbyggnad. (Neueröf'n. Gro-

*) Ett nära liknande smycke finnes aftecknadt i *Nordiska Fornlemningar*, utg. af J. G. LILJEGREN och C. G. BRUNIVS, 4:de Häft. Pl. XXIX, fig. 2.

schen Cabinet, 1 B. 2:te Fach. Tab. 1. N. 1.). De hafva båda ett litet hål vid kanten, hvaren ögla varit fästad, på det de skulle kunna bäras som smycken.

Fyndet vitnar om ovanlig prakt. Obestriddigt har det tillhört och burits af ett fruntimmer. De ovala spännsmyckena träffas i allmänhet parvis, och det andra exemplaret har här antingen förkommit eller ligger det kvar i den ännu orörda delen af högen. Den i Biskop Franzéns skrifvelse uppgifna omständigheten, att fyndet förekommit inom en, genom tiden förtärd, fyrkantig timring, förtjenar och särdeles uppmärksamhet, såsom något högst ovanligt. En dylik timring anträffades år 1821 i den bekanta ättehögen vid Jellinge kyrka i Ribe stift på Jutland, hvilken hög man bestämdt känner hafva inneslutit lemningarne af Drottning Thyra Dannebod (Daciæ decus, som Sven Agesen kallar henne), gemål åt Danmarks förste enväldskonung, Gorm den gamle, hvilken regerade i slutet af 9:de och början af 10:de seklet*). Att den i Thorsåker öppnade högen tillhör ungefärligen samma tidsäl-

*) *Efterretninger om Monumenterne ved Jellinge, samt de i Aarene 1820 og 1821 der foretagne Undersøgelser ved Prof. FINN MAGNUSEN og Cancellieraad THOMSEN. Antiquariske Annaler, 4 Bind, pag. 64.* — En dylik af ekbjelkar och tjocka ekplankor byggd grafkammare anträffades år 1816 på Lilla Toreds ägor i Qville socken af Bohus Län, och finnes beskrifven af J. HALLENBERG i dess *Berättelse om tvänne Fynd*. Stockholm, 1821. p. 22 o. f.

der, intygas af de båda silfvermynten, som åtfölja
fyndet. De äro båda slagna af Kejsar Ludvig den
Fromme, således mellan 814 och 840; de äro icke
mycket nötta, hafva således icke särdeles länge gått
i handel och vandel och kunna derföre med myc-
ket skäl antagas vara nedlagda före slutet af 9:de
seklet, så mycket hellre, som några yngre mynt icke
blifvit funna på samma ställe.

I Drottning Thyras hög vid Jellinge träffades
en liten silfverbägare, prydd med slingersirater,
i hvilka man här och der igenkänner en fantastisk
framställning af djurfigurer. Om man jemnför
teckningen af dessa sirater med dem som förekom-
ma på spännsmycket från Thorsåker, så finner
man, om icke precis samma figurer, så åtminstone
en fullkomligt likartad smak i arbetet.

De topografier vi äga öfver Norrland upptaga
ingen tradition, som skulle kunna vägleda en giss-
ning på spåren af den person, hvilken den rase-
rade ättehögen i Thorsåker inneslutit. Den till
följd af 1828 års Konungabref insända kyrkobe-
rättelsen från detta pastorat har icke ett ord om
socknens antiqviteter. Att sådana finnas, särdeles
ättehöggar, i stor mängd, är bekant genom Hylphers
beskrifning och resandes berättelser. De flesta fynd,
som enligt uppgifter blifvit i dessa högar anträffade,
hafva dock bestått af jernsaker, utan synnerlig
märkvärdighet.

Denna rikedom på forlemningar anvisar
en tidig kolonisation, hvartill man redan skul-

Icke kunnat sluta af läget vid den stora Ångermanelfven. Att orten särskildt varit i stort anseende och sannolikt haft både religiös och politisk märkvärdighet, intygar icke mindre församlingens namn *Thorsåker*, än gårdarne *Hof* (n. v. prestegården) och *Salum*, på hvars egor nu ifrågavarande fynd är anträffadt. Enligt Ihre, betydde *sal* i medeltiden en anseelig ort, der Höfdingar skipade rätt och höllo deras högtidligare sammankomster. ("Vox illa occurrit in specie pro loco augustiore, ubi jus dicebant conventusque solenniores agebant Principes"). Äfven förtjenar anmärkas hvad Hylphers berättar *), "att Wiks byamän i denna socken varit särdeles ansedda för deras goda heman, deras kroppsstyrka och storlek, men tillika fordom varit fruktade som ett plågoris för orten. De kallas ännu *Wiksmakten*, ehuru slägten sednare har blifvit mera spridd".

Det tyckes således icke vara en förmycket vågad gissning, om man skulle antaga, att orten varit stamsäte för någon höfding eller annan utmärkt person och dess efterkommande, samt att de insända prydnaderna burits af någon förnämare qvinna, som i slutet af 800:talet blifvit höglagd. Skulle någon anmärka, att man i sådan händelse bordt förmoda att träffa större dyrbarheter af guld och silfver, så torde böra observeras, att de flesta i våra

*) A. A. HYLPHERS, *Samlingar till en Beskrifning öfver Norrland, 4:de Saml. om Ångermanland*. Westerås 1780, pag. 145.

jordfynd förekommande pretiosa sällan äga högre ålder inom vårt land, än från 11:te eller 10:de seklet, då österländska handeln och besöken i England började hembringa större rikedomar. I den omnämnda Danska Drottningens graf på Jutland fanns icke heller någon dyrbarare sak, än den förut omtalda lilla bägaren. Man tror likväl att hennes hög förut blifvit plundrad af skattsökare. Det samma kan alltför väl vara händelsen äfven med Thorsåkers högen och måhända får derigenom förklaras orsaken, hvarföre nu icke hela paret, utan blott det ena exemplaret af spännsmyckena anträffats.

2.

Underdånigt utlåtande öfver ett vid Rissungs i Ruthe socken på Gottland af hemmansägaren Kolmodins son och arbetskarlen Erik Engström anträffadt fynd. Afgifvet samt i Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets Akademien uppläst den 12 Sept. 1837.

Fyndet består af följande Fornlemningar och Mynt, allt af silfver:

- 1:o En öppen, större Ring af en tjock ten, trind på midten, mot ändarne fyrkantig, med inslagna strecksirater i räta linier, 2:ne på yttre och 3:ne

- 3:ne på öfra sidan, af hvilka de sednare sammanlöpa och fortsättas med en enkel rad utåt den trinda delen af ringen. Denna ring, som vid fyndets nedläggning tyckes hafva blifvit hopvikt i 3:ne delar, för att intaga mindre rum, väger $19\frac{80}{100}$ ort brutto.
- 2:o Ett på båda ändar afhugget stycke af en spännthorn, med inslagna sirater, ursprungligen tillhörande ett utomordentligt stort spänne, likartadt med 3:ne dylika fornprydnader, som år 1739 upphittades i Westerreda socken på Gottland, och nu i den Kongl. samlingen förvaras. Fragmentet väger $19\frac{80}{100}$ ort.
- 3:o Afhuggna stycken af trinda och fyrkantiga tenar, från 1 till 3 tums längd, samt ett uthamradt silfverbläck, fordom begagnade i stället för mynt; hvarföre äfven de flesta blifvit hackade i kanterna, förmodligen i afsigt att undersöka silfrets finhet och för att tillse, det icke någon sämre metall varit dold under den ädlare ytan. Vidare 3:ne små fragmenter af sirater (den ena med genombrutet arbete och pålagda trådflätor), hvilka tyckas hafva tillhört en af forntidens praktfulla bröstbucklor. Väga tillsammans $18\frac{80}{100}$ ort.
- 4:o 77 hela och 12 halfva Anglosachsiska Mynt, ett af Konung Eadgar (reg. 959—975), de öfriga af Æthelræd (reg. 979—1013 och 1014—1017), samt ett med omskrift på Åts. OLAF RX AON
- Kongl. Vitterh. Hist. o. Antiqu. Acad. Handl. 22*

ZTNN och på Fråns. ZNELLINꝰ ME PROF omkring ett kors, i hvars vinklar läses CRVX (Crux). Detta mynt, hvars inskrifter man läst *Olof Rex on Situne* (in Sigtuna) och *Snel-linc* (myntmästarens namn) *me profecit*, har blifvit tillegnad Sveriges Olof Skötkonung och har mycken likhet med denne Konungs mynt, hvilka man känner som fullkomligt säkra. Det har medlertid gifvit anledning till lärda tvister och är högst sällsynt. — Konung Æthelræds mynt äro slagna i 26 olika städer; de flesta äro från Cantwarebyrig (Canterbury), Eoferwica (York), Gifelceastre (Ilchester), Lincolna, Lundene (London), Sudbyrig (Sudbury) och Winteceastre (Winchester); de mest sällsynta åter från Bryda och Limene, 2:ne städer, om hvilkas nuvarande namn och belägenhet de Engelska geograferne ännu icke äro fullt ense; vidare från Grantabricge (Cambridge), Hæstinga (Hastings), Mældune (Maldon), Oxnaforda (Oxford), Scrobbsbyrig (Shrewsbury), Wihranceaster (Worcester) m. fl. De Anglo-sachsiska mynten väga $28\frac{3}{100}$ ort.

5:0 48 Tyska Mynt de flesta af Kejar Otto och Adelheid, med Ottos titel både af Rex och Imperator, således slagna näst före och efter år 962, då han mottog Kejsarvärdigheten. De äro präglade i flera städer, såsom Cöln, Dortmund, Maynz, Speyer m. fl. Äfven fökomma mynt af Hertig Bernhard af Sachsen

(973—1011) samt falskmynt, i äldre tider bildade efter Carl den Stores och Ottonernes riktiga mynt.

6:o Ett helt och några fragmenter af Kufiska mynt, slagna af Nasr ben Ahmed och Mansur ben Nuh af Samanidiska dynastien i 4:de seklet efter Hegira eller i 10:de århundradet efter christna tideräkningen.

7:o Ett litet fragment af ett mynt, slaget af Byzantinska Kejsaren Basilius II (975—1025).

De under N:o 5, 6 och 7 upptagna mynten väga $30\frac{7}{100}$ ort.

Detta fynds ålder kan alltså, med anledning af de olika slags mynt det innehåller, bestämmas till slutet af 10:de och början af 11:te seklet, en period, hvartill de flesta silfverskatter höra, som i vår jord anträffas. Anglosachsiska mynt af Æthelræd, Tyska dito af Ottonerne samt med dem samtida Kufiska och Byzantinska mynt följas vanligen åt, mycket sällan blandade med några yngre — en iakttagelse, som ofta blifvit bekräftad, under de få år jag haft tillfälle deltaga i granskningen af sådana fynd, som blifvit E. K. M:t till lösen hembjudna. Detta förhållande förtjenar en större uppmärksamhet, än man hitills deråt egnat. Österländska bandeln och väringatjensten eller den från England utgående danagelden lemna icke ensamt nöjaktiga förklaringar. Danagälden utgick till Danmark och icke till Sverige. Man har väl sagt, att de massor af Æthelræds mynt, som träffas i vår

jord, blifvit som krigsbyte eller sold hemförda af Svenska kämpar, hvilka deltog i Sven Tveskäggs och Knut den Stores Englandståg; men dessa mynt förekomma nästan alltid blandade med samtida Kufiska och Tyska samt uthamrade, afhuggna silfvertenar, de gamles *pæningar**), hvilken omständighet gifver anledning till den förmodan, att dessa skatter snarare hafva tillhört köpmän och af dem blifvit hitbragta. Då de Tyska mynten icke kunna antagas hafva inkommit genom den österländska handeln, så måste man förmoda, att en lifligare beröring *vid denna tid* ägt rum mellan Skandinavien och Tyskland, än våra eller främmande skriftliga historiska urkunder veta att omtala.

Med särskildt afseende på värdet af det till inlösen nu hembjudna fyndet, torde det tillåtas mig i underdånighet anföra följande: Den stora ringen, hvilken utan tvifvel ursprungligen varit cirkelrund, och sannolikt burits antingen på armen eller omkring håret, äger hvarken här eller, så vidt jag känner, i någon annan samling af nordiska fornsaker sin like och skulle såsedes för de Kongl. samlingarne blifva en utmärkt prydnad. De Anglosachsiska mynten äga, äfven de allmännare deribland, ett

*) Den smalare ändan på en hammare kallas i många landsorter ännu *pæn*. En dermed uthamrad eller *utpänad* silfverbit kallades *pæning*, och begagnades till betalning i handel och vandel. Då man sedan för samma ändamål fick prägladt mynt, bibehölls äfven för detta benämningen *pæning* eller *penning*.

högre värde än metallens, och då utomdess åtskilliga bland de här förekommande äro sällsynta, samt många saknas i härvarande Anglosachsiska myntsamling, hvilken likväl, hvad Æthelræds mynt beträffar, i talrikhet öfvergår hvarje annan och åtminstone täflar om företrädet med den Engelska i British Museum, så skulle dessa åt Kongl. Myntkabinetet gifva ett förökadt värde, så mycket hellre, som de få dupletter, hvilka deribland förekomma, vid tillfälle kunna användas till utbyte mot andra mynt, som ännu saknas. Bland de Tyska mynten förekomma visserligen många likartade och flera utnötta präglar*, men dessa skulle, likasom en del af de afhuggna silfverstängerna, som torde finnas för samlingarne öfverflödig, kunna nedsmältas och användas till inköp af andra fynd, i hvilken händelse Kronans uppoffring skulle bestå endast i den $\frac{1}{3}$ förhöjning utöfver värdet, som enligt lagen bör upphittaren tilldelas.

På ofvanstående grunder vågar jag i underdånighet tillstyrka att detta fynd måtte för de Kongl. samlingarne inlösas, med det å Kongl. Myntet åsatta värdet (deri inbegripen den för hittegods bestämda $12\frac{1}{2}$ procents förhöjning) 18 R:dr 6 sk. 11 rst. Specie, hemställande lika underdånigt om icke nämnde lösningssumma måtte få af allmänna medel utbetalas*).

*) Kongl. Maj:t beviljade fyndets inlösen.

3.

Underdånigt utlåtande rörande en af drängen Anders Persson, under gräfning i en jordvall å ägorna till utsockne frälshehemmanet Rya Katslösa i Qvistofta socken och Malmöhus Län, anträffad större Guldring. Afgifvet och i Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets Akademien uppläst den 24 Oktober 1837.

Detta fynd utgöres af en större, öppen ring, till formen nära oval, bildad af en enkel, slät guldteten, tjockast på midten, afsmalnande mot ändarne, hvilka, till något öfver ett tums längd, äro prydda med upphöjda, likformiga, concentriska ränder och sluta sig hvardera i en ansenlig utvidgning, bildande 2:ne mot hvarandra vända skålar; äfven dessa äro på den yttre sidan prydda, hvardera med 3:ne concentriska ränder. Ringens längsta diameter är invändigt $3\frac{3}{8}$ tum, den kortaste $2\frac{1}{2}$ tum. Vigten är på Kongl. Myntet uppgifven till $\frac{14}{100}$ ℔ och halten till $\frac{1000}{1000}$ fint guld. Arbetet är särdeles prydligt och vitnar om hög ålder *)

*) I *Ledetraad til Nordisk Oldkyndighed*, udgiven af det Kongl. Nordiske Oldskrift-Selskab. Kjöbenh. 1836, pag. 44, finnes aftecknad en dylik ring, som nära liknar den här ifrågavarande, med den skillnad, att denna är slät, utom vid ändarne.

Denna Ring hör till en klass af fornlemningar, hvilkas ålder och ursprungliga bestämmelse man icke med full visshet kunnat uppgifva. Det memorial, hvilket Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande bifogat, meddelar icke heller några underrättelser rörande fyndets anträffande, som kunna föranleda säkra slutsatser i detta afseende. Jordvallen, hvori ringen blifvit funnen, är utan tvifvel en af de på denna ort i Skåne vanliga stängselvallar. Möjligt är, att på stället fordom varit en ättehög, eller att jorden blifvit från en sådan utförd, emedan dessa slags fornlemningar förekomma ovanligt talrika i grannskapet af Sundet, särdeles i den anförda Qvistofta och den tillgränsande Glumislöfs socknar. Lika litet kan af ringens egen form och beskaffenhet någon upplysning hemtas om dess fordna bruk. För att bäras om halsen är den för liten; till armring synes den, förmedelst ändarnes utvidgning, icke hafva varit användbar, obärknadt den för båda dessa ändamål mindre lämpliga ovala formen. Fornforskare hafva derföre ansett ringar af denna egna art hafva varit forntidens, i Sagorna och andra historiska urkunder ofta omtalade, tempelringar, hvarpå man under hedniska tiden aflade ed. En sådan ceremoni beskrifves i Viga Glums Saga *), der det berättas om Glum,

*) *Viga-Glums Saga*. Havnæ, 1786 pag. 150. "Sá madr er hofs eid skyldi vinna, tók sylfr-baug i hönd ser, þann er rodinn var i nauts blodi þess er til blóta væri haft, ok skyldi eigi minna standa

att sedan han blifvit dömd att på Altinget genom ed fria sig från anklagelsen för ett mord, ”tog han, enligt vanligt bruk, i handen en silfverring af 3 öres vigt, doppad i offerdjurets blod, och upprepade ett formulär, hvarigenom han kallade 2:ne af de närvarande till vitnen, att han aflade tempeled på ringen och vitnade för Asarne”. En annan, icke mindre märkelig, berättelse förekommer i Eyrbyggja Saga *), vid beskrifningen af det präktiga tempel, hvilket Thorolf Mostrarskeg (en af de många Nordmän, som undan Harald Hårfagers förföljelser sökte en fristad på det aflägsna Island) uppförde åt Thor, på den strand, der han på vanligt sätt, genom att kasta sina högsätospelare i sjön, låtit ödet anvisa platsen för hans nya bostad. ”I detta tempel”, säger den historiska sagan, ”var en afdelning, likasom choret i en kyrka; midt på golfvat fanns en upphöjning, hvarpå altaret stod, och på detta låg en ring om 2 öres vigt, utan sammanfogning, på hvilken all ed skulle afläggas; och skulle tempelföreståndaren (Höfdingen)

enn þria aura. Þá qvad Glumr sva orði: At ek nefni Asgrim i vetti, annan Gizorr i þat vetti, at ek vinn hofs eid at baugi, ok segi ek þat Æsi, at ek” &c.

*) *Eyrbyggja-Saga*. Havnæ 1787, pag. 10. ”Innar af húsinu var hús í þá líking. sem nú er saung-hús í kirkium. oc stóð þar stalli á midu gólfu. oc altari. oc lá þar á hringr einn motlaus tvíeyringr. oc skyldi þar at sveria eida alla. Þann ring skyldi höfþingi hafa á hendi ser til allra mannfunda”. Þá altaret stod dessutom offerkærlit (hleýtbolli) med de slagtrade djurerns blod.

i hvarje folksamling bära den i handen". Ringen, hvars beskrifning tyckes öfverensstämma med den nu ifrågavarande, uppgifves i en codex af sagan hafva varit af silfver, men i de flesta andra af guld*). Äfven berättas i det af Gibson utgifna *Chronicon Anglosaxonicum*, att när nordiska vikingar år 876 ingingo fred med Englands invånare, gifvo de förnämna män till gislan och *svoro ed på den heliga ringen***). I Sagorna förekomma dessutom ofta berättelser om dyrbara ringar samt andra prydnader af guld och silfver, hvarmed gudarnes bilder och tempel voro prydda***),

*) *Uti Islands Landnámabok*, Havnæ 1774, pag. 299, förekommer äfven en fullständig beskrifning på ceremonien vid edens afläggande: "En ring om 2 öre eller mera skulle ligga på altaret i hvarje hufvudtempel. Denna ring skulle Tempelföreståndaren (Godi) hålla i hand, sedan den förut var doppad i blodet af det nötkreatur, som han der hade slagtat. Den som hade någon sak för rätta, skulle först aflägga ed på ringen och utnämna åt sig 2 eller flera vitnen". Sjelfva edsformeln var: "Jag utnämner detta vitne, att intyga, det jag aflägger ed på ringen, laglig ed, så sant mig hjelpe Freyr, Niördr och den alsmäktige As (Oden), att jag skall utföra denna sak (eller försvara, eller vitna, eller utnämna vitnen, eller döma), som jag vet rättast och sannast och lagligast vara, och jag skall afgöra alla mål som kunna komma under mig, medan jag är på detta ting".

***) *Chronicon Saxonicum*, edid. EDM. GIBSON. Oxonii, 1692, pag. 83.

****) Man jemnföre t. ex. den märkeliga berättelsen om Hakon Jarls och Sigmund Bresterissons besök i Thorgerda Hördabruds tempel. *Færeyinga Saga*. Köpenh. 1832, p. 102 o. f.

men att här intaga dessa uppgifter, skulle blifva för vidlyftigt. Billigt må man förvånas öfver denna rikedom på arbeten af ädel metall, i en tid, då både guld och silfver måste ägt vida större värde än nu, då nya verlden ännu icke hade öppnat sina skatter för den gamla; och man skulle vara frestad att draga våra äldsta historieskrifvares trovärdighet i tvifvelsmål, om icke jorden årligen återgaf nya bevis för sannfärdigheten af deras uppgifter. En ibland dessa torde, med afseende på stället, der nu ifrågavarande synd blifvit anträffadt, förtjena att anföras ur Færeyinga Saga *). ”Danska Konungen Harald Blåtand kom en gång till Holeyri (n. v. Helsingör) under marknadstiden, då der alltid plägade sammanträffa en större folkmängd än på något annat ställe i de nordiska landen. I Konungens sällskap voro, bland andra, bröderna Sigurd och Harek. Dessa gingo oafbrutet omkring på marknaden i afsigt att köpa den största guldring de kunde öfverkomma. Slutligen stannade de vid en väl försedd bod hos en man, benämud Holmgeir den rike, *hvilken förelade dem en stor mängd af ringar att välja ibland.* De bestämde sig slutligen för en tjock guldring, som var en stor kostbarhet, och den de icke förmådde lösa, förr än de följande dagen hemtat mera silfver”. Voro köpmännens bodar i Helsingör den tiden så rikliga försedda med dyrbara klenoder, så förefaller

*) *Færeyinga Saga*, udgiven af C. C. RAEN. Kjöbenh. 1832, pag. 4-7.

det mindre besynnerligt, att någon deribland kunnat stanna på den närbelägna Skånska kusten, der också bland allmogen ännu i dag höras många berättelser om fordom nedgömda skatter.

Så vidt jag känner, har aldrig någon ring, af lika beskaffenhet med den nu till lösen hembjudna, blifvit funnen inom det gamla Sveriges område*); åtminstone förvaras ingen sådan i någon Svensk samling. Af bronz har man likväl på Gottland anträffat en till formen något likartad, hvilken nyligen blifvit till de Kongl. samlingarne inlöst. I Köpenhamns på nordiska fornlemningar rika Museum finnas 2:ne dylika af guld och räknas der med skäl till samlingens yppersta prydnader. Af sådan anledning kan jag icke annat än på det högsta tillstyrka inlösen af detta fynd, på en gång så sällsynt och tillika så utmärkt väl bibehållet**).

*) Sédnare har jag likväl försport, att en dylik ring, funnen i Sverige, för några år tillbaka varit sedd här i Stockholm i enskild mans ägo, men att densamma af en guldsmed blifvit inköpt och nedsmält. (Ann. 1841).

***) Kongl. Maj:t beviljade fyndets inlösen för den Kongl. Antiquitets-samlingen med ett anslag af Statens medel, 50 dukater, 45 sk. 1 rst. Specie, utgörande fulla metallvärdet jemte $12\frac{1}{2}$ procents förhöjning, enligt lag.

4.

Utlåtande öfver ett fynd, bestående af en antik Bronzstaty, funnen i en åker, på Ösby bys egor i Gräsgårds socken på Öland, af drängen Magnus Jonsson. Uppläst i Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets-Akademien den 7 Nov. 1837.

Fyndet består af en Qvinnostaty i bronz, 11 tum hög *). Hufvudet är prydt med ett diadem, som före fyndets nedläggande i jorden genom någon våldsamt stöt på midten blifvit nedtryckt. Från hufvudet nedhänga 2:ne band, ett vid vardera sidan, sådana man ofta finner hos både Grekernes och Romarnes statyer. Figuren är klädd i den vanliga tunikan, som tätt sluter sig efter kroppens former och öfver venstra axeln och armen sammanhålls med 4 knappar eller fästen. Manteln, hvars ena flik är uppkastad öfver venstra armen, uppdrages med den högra handen öfver skullran, genom hvilken ställning den uppsträckta högra armen blottas. Hufvudet är något böjdt åt venster, till hvilken sida äfven hela kroppen lutar öfver, hvarigenom venstra knäet framskjutes och foten drages något bakom den andra. Venstra armen är, likväl redan i äldre tid, afbruten på midten af underarmen. Det hela är öfverdraget med en prydlig ærugo nobilis.

*) Se den bifogade planchen.

Arbetet är utfördt i en vacker stil, fastän icke med synnerlig stor konstnärsskicklighet. Det härstammar otvifvelaktigt från en period, då konsten ännu ej råkat i förfall, då åtminstone smaken ännu ej hade upphört att bilda sig efter de höga mönstren från konstens skönaste period. Enskilda smärre partier äro illa utförda, t. ex. händer och fötter, men det hela bär prägeln af en ädlare stil, sådan den återfinnes i monumenter från slutet af Greklands sjelfständighet, eller ännu från Antoninernas tidehvarf i Rom.

Hvilken mytologisk eller historisk person denna figur föreställer, är icke så lätt att med bestämdhet afgöra. Saknaden af venstra handen, hvilken utan tvifvel hållit något föremål, bidrager att öka svårigheten af denna uppgift. Vid första påseende tror man sig igenkänna en Juno, hufvudsakligen på grund af det diadem, hvarmed gudarnes drottning plägade utmärkas. Är denna mening riktig, så skulle man kunna antaga, att hon i den venstra handen hållit en patera (en offerskål), alldenstund hon ofta förekommer på mynten med en sådan.

En utmärkt konstkännare, för hvilken jag haft tillfälle uppvisa denna staty, har yttrat, att den lika väl torde vara en Victoria som en Juno. Hon skulle, i sådan händelse, i den förlorade venstra handen hafva burit en segerkrans eller en palmqvist. Men bland de otaliga Victorier, som på Grekiska och Romerska mynten förekomma, har jag aldrig

sett någon, som vensterhändt framräckt segerlönen. Figurens ställning synes dessutom snarare vitna om en hög gudinnas ädla hållning, än det oroliga, flygtiga och rörliga som städse karakteriserar segrens belönarinna, äfven då hon någon gång bortlagt vingarna.

Denna mening torde således med skäl kunna förkastas. Men äfven mot den först anförda skulle kunna göras den invändning, att i trots af diademet tyckes ansigtets och kroppens vekhet gifva anledning att betvifla den Junoniska högheten, och synes snarare förråda en Venus, än Jupiters stränga maka.

I fall det icke vore förmätet af den, som så litet haft tillfälle att se och studera den klassiska forntidens konstprodukter, annorlunda än på de gamles mynt, skulle jag vilja våga en gissning, att vårt fynd hvarken är en Juno eller en Victoria, utan en Romersk Kejsarinna. Det är bekant att de Romerske Imperatorerne, redan medan de ännu lefde, mottogo titeln af Augustus, Divus m. m. och låto sina statyer och byster uppställas bland gudarnes i templen. Samma heder vägrades icke heller deras gemåler. Likasom på deras mynt ingen ting är vanligare än namnen Augusta, Pia, Diva &c., finner man också mycket ofta Kejsarinnan framställd under någon gudinnas bild och med hennes namn utmärkt. Sålunda förekommer på ett af Antonini Pii gemåls, Faustina den äldres, mynt Kejsarinnan föreställd som Venus med om-

skrift: *Veneri Augustae* *). Jag anför så mycket hellre detta exempel, som jag just af ett sådant mynt föranleddes till den framställda gissningen, emedan figuren på myntet är en fullkomligen trogen afbild af den funna statyn. Kostymen är densamma, högra handen, hvarmed hon uppdrager manteln öfver skullran, har alldeles samma ställning som på statyen; i den venstra utsträckta handen håller hon ett äple, en vanlig attribut för skönhetsgudinnan; hufvudet har samma böjning; den enda lilla obetydliga skillnaden är, att gudinnan på myntet hvilar på venstra i stället för på högra benet. Huruvida hon på myntet bär diadem, kan, i anseende till den anfrätning ytan lidit, icke afgöras. Dess förklaring på statyn medför likväl ingen svårighet, emedan Romerska Kejsarinorna, då de icke vägrade att mottaga de odödligas namn och att dela den dyrkan dem egnades, icke heller försmådde deras insignier.

Med antagande af den sålunda framställda meningen, att den funna statyn skulle föreställa en Romersk Kejsarinna såsom Venus Augusta, återstår den frågan, hvilken bland dessa Kejsarinor det är, hvars bild vi se framför oss. Stilen i arbetet tyckes, som redan nämnt är, hänvisa på Antoninernas tidehvarf; hårklädseln är icke Faustina den äldres, men liknar deremot mycket den, som bäres af Marci Aurelii gemål, Faustina den yngre

*) Jfr. ECKHEL; *Catalogus Musei Caesarei Vindobon.*
Faustina Sen. N:o 13.

äfvensom af Lucii Veri gemål, Lucilla. Om det vore någon af dessa, som genom denna staty föreställes, skulle dess ålder sträcka sig tillbaka till medlet af 2:dra seklet efter Christi födelse. Bestämmelsen af dessa små statyer (figuriner) var att placeras i boningshusen, i förstugorna o. s. v., som ett slags husgudar; man har i Herculanium träffat många sådana och deribland äfven figuriner af Romerska Kejsarinnor.

Grekiska eller Romerska fornsaker, anträffade i vår aflägsna nord, måste alltid räknas bland våra mest märkvärdiga och sällsynta fynd. Likvist hafva tid efter annan åtskilliga sådana förekommit, särdeles af Romerska mynt. En besynnerlig omständighet är, att alla dessa fynd, så många jag haft tillfälle lära känna, hafva antingen tillhört Romerska konstens vackraste period, från Vespasianus till Septimius Severus, d. v. s. slutet af första och hela andra seklet eft. Chr. f., eller ock hafva de tillhört den långt sednare Byzantiska tidsåldern eller åtminstone tiden efter Theodosius den Store. Från den förra perioden voro de 124 Romerska mynt, som år 1834 upphittades i Eskelem på Gottland och till Kongl. Samlingarne inlöstes, likaså 2:ne myntfynd från Gahne och från Bro annex på samma ö, hvilka förledet år inlöstes; i början af 1800-talet hittades i Hulterstad på Öland (den andra socknen ifrån det nu ifrågavarande fyndstället) 79 Romerska mynt från samma tidrymd, hvilka nu förvaras på Gymnasii-

nasibiblioteket i Calmar; till nämnde period tyckes äfven den Apollinska vassen, som år 1818 träffades i Björkstads socken i Westmanland, böra hänföras. Deremot kan jag ej påminna mig att från de följande 3:dje och 4:de seklerna hafva sett några i Sverige anträffade mynt eller fornsaker. Äfven denna omständighet torde med afseende på den funna statyn få tagas i betraktande, och då arbetet uppenbart tillhör en för konsten lyckligare period, än den som följde efter Romerska rikets delning, så torde den anförda meningen om dess ålder också härigenom vinna någon styrka, och dess anträffande i vår jord är således icke mera oförklarlig, än de redan ofvan anförda exemplen af mynt från 1:sta och 2:dra seklet efter Christi födelse.

I afseende på lokalen, der detta fynd blifvit upplättadt, förtjenar anmärkas, att byn Ösby ligger på östra kusten af Öland nära öns södra udde. Byns namn härledes, enligt en i orten gängse tradition, från en Drottning Óda, bekant för sina omätliga rikedomar. Att med författaren till Ölands Historia och Beskrifning göra denna Óda till Ivar Vidfadmes dotter, torde medlertid vara en något vågad gissning. På samma bys ägor finnas ännu lemningar af en forntida borg, kallad Eketorps borg, hvilken, i likhet med flera andra dylika vikingafästen på Öland, är uppförd af kalkstensflisor utan murbruk; och längre ned vid stranden lära finnas ättehögar och andra fornminnen

af egen art, skiljaktiga från de på ön vanligen förekommande. Slutligen bör nämnas, att år 1815 hittades vid samma by en dyrbar guldring om 53 $\frac{1}{2}$ dukaters vikt, som till Kongl. samlingen inlöstes och öfver hvilken K. R. Hallenberg utgifvit en särskildt tryckt berättelse *). På ofvan anförda grunder tillstyrker jag fyndets inlösen för de Kongl. samlingarne **).

5.

Utlåtande öfver ett fynd af små Svenska silfvermynt, anträffade af Bonden Jakob Norrqvie, i Grötlingbo socken på Gottland, vid hemtning af väggrus i en sandgrop, en half aln under jordytan. Uppläst i Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademien den 28 Nov. 1837.

Fyndet består af 50 hela eller mer och mindre brutna, små tunna silfvermynt; på Åts. en ros eller ett hjul med 6 radier; på Fråns. en fyrkantig gallerformig figur, som möjligen kan antagas föreställa façaden af en kyrka. De väga tillsammans icke mera än $\frac{1}{8}$ lod.

*) *Berättelse af JONAS HALLENBERG, om tvenne fynd, det ena träffadt på Öland, år 1815, det andra i Bohuslän, år 1816.* Stockholm 1821.

***) Fyndet inlöstes med 13 R:dr 16 sk. B:ko af Akademiens egna medel.

Den fullkomliga bristen på inskrift gör det svårt att bestämma åldern af dessa mynt. Att de äro Svenska är af flera skäl sannolikt, bland annat derföre, att de träffats på flera ställen inom det egentliga Sveriges område, alltid utan blandning med främmande myntsorter. De gamle, Brenner och Berch *), upptaga väl dessa mynt bland de obestämda; men hafva icke desto mindre hänfört andra, med dessa temligen likartade och utan tvifvel samtida, till Konung Björn på Håga, som regerade vid Ansgarii första besök i Sverige i början af 9:de seklet, ehuru den sednare författaren, efter beskrifningen om nämnde Konungs mynt, reservationsvis tillägger: "Man är för öfrigt icke skyldig att tro alla föregående vara af Konung Björn **)". Nyare myntforskare hafva också tagit honom på orden och förnekat icke allenast Konung Björns utan äfven i allmänhet alla föregifna Svenska mynt före Folkungaregenternas period ***) , åtminstone med undantag af Olof Skötkonungs †) och Anund

*) BRENNER, *Tab. incertor. vid första upplagan af Thesaurus Numor. Sveog.* N:o 14. BERCH, *Beskrifn. om Svenska mynt*, pag. 6, N:o 6.

***) Att A. MODÉER, i dess *Inledning till närmare kunskap om Svenske Mynt och Skådepenningar &c.* Lund 1796, upptager alla dessa mynt under Konung Björn, behöfver knapt nämnas, då en hvar känner denna författares förakt för kritiska undersökningar.

***) J. HALLENBERG, *Anmärkn. till 1:a delen af Lagerbrings Historia*, pag. 313 o. f.

†) J. H. SCHRÖDER, *Anmärkningar öfver Sveriges äldsta Mynt*, i Kongl. Vitterhets, Hist. och Antiqv. Akademiens Handl. 13:de del. pag. 296.

Jakobs mynt, hvilkas verklighet nu mera icke skä-
ligen kan sättas i tvifvel *). Men, lika litet vi
kunna hoppas att finna mynt från Björns på Håga
regering, lika obetänkt är det att förneka, att Sve-
rige ägt inhemskt mynt före Folkungarne. Ty det
är icke sannolikt, att christendomen mera än ett
århundrade skulle hafva varit allmänt antagen i
vårt fädernesland, innan man kände behofvet af eget
mynt, i synnerhet som det är bekant, att redan
på mötet i Linköping år 1152 Peterspenningens
erläggande beviljades. Dessutom omtalas redan i
handlingar från början af 1200:talet ett inhemskt
gångbart mynt (*usualis moneta*), och då Påfven
Honorius III år 1220 skrifver till Svenskarne, ta-
lar han om *vestra moneta* **).

Att således Sverige under Sverkerska och Erik-
ska konungaätterna haft inhemskt mynt, är temli-
gen afgjort, och det finnes flere anledningar att
hänföra just de i närvarande fynd förekommande
mynt till denna period. De äro till vigten lättare,
men till halten finare än Folkunga-mynten — ett
temligen säkert bevis att de äro äldre, ty hvarje
lands erfarenhet har visat ett sådant förhållande,
att man nemligen efter hand blifvit frikostigare med
den sämre och deremot sparsammare med den dyr-

*) Jfr. B. E. HILDEBRAND, *Numismata Anglosaxonica
Musei Academiae Lundensis ordinata et descripta*.
Lundæ 1829, pag. 10—22.

***) Svenskt Diplomatarium, N:o 202. Jfr. B. E. HIL-
DEBRAND, *Uppllysningar till Sveriges Mynthistoria*,
Lund 1831, p. 16, 17, 39 o. följ.

barare metallen vid myntlegeringen, och att ett sådant förhållande vanligen fortfarit till dess mynten blifvit så ringhaltiga, att ingen längre ville taga dem, utan således en återgång blef nödvändig. Äfven har jag i en privat samling i Köpenhamn (Justitie-Rådet Thomsens) sett ett mynt af likartad beskaffenhet med de nu upphittade, hvarpå läses i förkortning namnet *Johannes*, som icke kan tillämpas på någon annan Svensk regent än Johan Sverkersson *). Man känner äfven några andra mynt, tydligen hörande till samma period, försedda med enstaka bokstäfver, hvilkas betydelse likväl ännu icke med säkerhet kan bestämmas **). Denna klass hör således till de minst utredda bland fäderneslandets mynt, och hvarje fynd af sådana förtjenar synnerlig uppmärksamhet. Jag föreslår derföre, att Akademien, utan afseende på det obetydliga metallvärdet i detta fynd, inlöser detsamma med en R:dr Specie.

*) År 1839 såg jag i Dresden hos enskilda samlare 2:ne dylika mynt, af hvilka det ena erhöles genom byte för Kongl. Myntkabinettet (Anm. 1841).

***) En närmare undersökning af Norriges samtida mynt skall icke litet bidra att sprida ljus öfver denna dunkla period i vår mynthistoria. Vigtiga upplysningar i detta afseende erhållas i Prof. C. A. HOLMBOES afhandling: *De prisca re monetaria Norvegiæ et de nummis seculi duodecimi nuper repertis*, utgifven som program till K. Carl Johans födelsedagsfest vid Christiana Universitet den 26 Jan. 1841. (Anm. 1841).

(Justitie-Rådet (Thomsons) sett ett mynt af likartad
 beskaffenhet, med de nu uppräknade, hvar på läses i
 förkortning namnet Johanes, som icke kan tillän-
 pas på någon annan Svensk regent än Johan Sev-
 kerson. Man känner äfven några andra mynt,
 tydligen hörande till samma period, försedda med
 enstaka bokstäver, hvilka betydelse likväl ännu
 icke med säkerhet kan bestämmas **). Denna klass
 hör således till de minst utredda bland lährers-
 landets mynt, och hvarje tyd af sådana förtjenar
 synnerlig uppmärksamhet. Jag försöker därför att
 Akademien, utan åsände på det obehöriga me-
 tallrättsrådet, i detta tynd, i löser, betänna med en
 Rådspolis, till det de, böryr, ännu till mynt

(1839) jag i Dresden har erhållit samman-
 ställt mynt, af hvilka det ena erhållit genom
 byr för Kongl. Myntkabinettet (Åm. 1841).
 För närmare underökning af Norges samman-
 ställt mynt skall icke tillbehörigt att nämna äfven
 denna dunkla period i vår mynthistoria. Vissa
 upplysningar i detta åsende erhållas i Prof. C.
 A. Holmboes afhandling: De norske re monétaire
 Norge et de numus secun. thodolm. nuper re-
 pert. utgiven som program till K. Carl Johans
 fötelsefest vid Christiania Universitet den 20
 Jan. 1841. (Åm. 1841).

